

Joost

Tijdschrift over leven en werk van René De Clercq

Uitgave 2012

Inhoudsopgave

René De Clercqs schoonvader ter aarde besteld (p. 3-5)

Minnaert en De Clercq (p. 6-8)

René De Clercq in 1912 (p. 9-13)

René De Clercq voorgesteld aan Albert I (p. 14-20)

Virginie Lovelingherdenking (p. 21-24)

Teksten: Joost Vandommele, kleinzoon van René De Clercq

Uitgave: René De Clercqgenootschap

René De Clercq's schoonvader ter aarde besteld

Eén van de laatste jaren van de 19de eeuw rijdt René 'op zekeren dag met Deerlijkse dorpskameraden van de fanfare Sinte Cecilia in een char à bancs langs de steenweg van Vichte naar Anzegem waar hij aan herberg 'De Smis'¹, de smidsdochter Marie Delmotte opmerkt'². Maries vader, later De Clercq's schoonvader, is Eligius Delmotte (Ingooigem 14 augustus 1827 - 31 maart 1912), is in de traditie van zijn voorouders hoefsmid, herbergier en houdt er bovendien ook nog een boerenbedrijf op na. De familieoverlevering wil dat hij uit een oud hugenotengeslacht (misschien wel van adel) stamt dat destijds Frankrijk was ontvlucht. In ieder geval is Eligius een imponerende, nobele verschijning die ontzag inboezemt. Ook de nogal lichtzinnige René is onder de indruk als Eligius hem met klem op het hart drukt goed voor zijn dochter te zorgen. Volgens overlevering van zijn dochter Elza, die bij haar grootouders enige tijd verbleef na het overlijden van haar moeder, zou hij met dwingende toon gezegd hebben: 'het is mijn beste, draag er goed zorg voor'.

René zal zijn schoonvader getrouw als boer Theus uitbeelden in de deels autobiografische roman *Harmen Riels*³. De ernstige smid had René aanvankelijk een iets te grote losbol gevonden maar was uiteindelijk toch bijgedraaid en had zelfs een deel van René's studies betaald. Hij kende uiteraard Hugo Verriest die sedert 1894 pastoor was in Ingooigem en via Verriest had hij ooit nog Gezelle ontmoet. Dit laatste feit zou eveneens een rol hebben gespeeld in de keuze van De Clercq's onderwerp voor een eindscriprie nl *Guido Gezelle's dichtwerk, eenige esthetische beschouwingen*⁴.

---

¹ Eigenlijk noemt de herberg 'In den Engel'; ook Frank Lateur alias Stijn Streuvels zou de herberg bezocht hebben en gevoelens voor Marie gekoesterd hebben.

² Correspondentie Anton Jacob – Rachel De Clercq 4 oktober 1934. Marie Delmotte (Ingooigem, 23 december 1878 – Sint-Amandsberg, 11 oktober 1909)

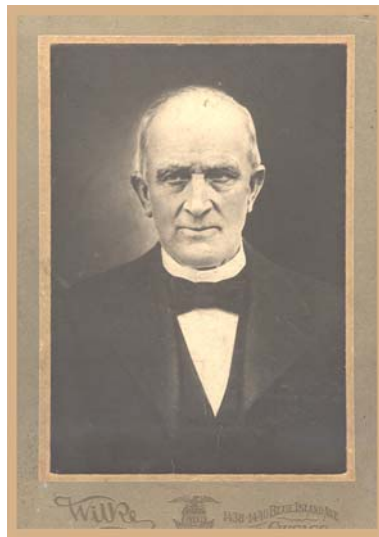
³ Lees hierover AMVC publicatie nr 11 *Ouverture 1912 Literatuur en Vlaamse Beweging aan de vooravond van de Grote Oorlog*, 2008 van dr. Matthijs De Ridder en onze bespreking in de Nieuwsbrief 2009

⁴ Een handgeschreven kopie van de scriprie bevindt zich in het archief Anton Jacob, ADVN Antwerpen.

Van mijn grootmoeder Alice Delmotte⁵, die na het overlijden van haar zus met René hertrouwde, hoorde ik nog de volgende anekdoten, die de sfeer bij het gezin Delmotte illustreren:

- a) zij en haar zussen moesten zeer hard werken in het boerenbedrijf, in de smis en in de herberg. Ze naaiden ook kleren en Alice getuigde dat ze geweldig lang als ‘paspop’ op de tafel moest staan. Haar verhaal eindigde steeds met de zinsnede ‘en we mochten draaien, weie!’
- b) er kwamen zeer veel arme mensen bedelen bij de welstellende Delmottes. Gewoonlijk kregen ze wat botermelk toegestoken. Als Alice vond dat het om zeer behoeftige mensen ging, (ver)stopte ze een plak boter in de karnemelk opdat vader, die een te grote begankenis vreesde, het niet zou zien.
- c) na het seizoen gedaan te hebben in Frankrijk kwamen hele zwermen ‘Fransmans’ die te voet (met hun volle loon op zak) huiswaarts keerden o.m. bij de Delmottes langs om onderdak te vragen. Eligius verbood hun geld te verdoen in zijn herberg en gebod hen op strenge toon hun geld thuis af te geven. Bovendien mochten ze –wegens het brandgevaar – niet roken in de schuur. Hij sloot ze dus samen op voor de nacht met de niet mis te verstane, apocalyptische boodschap ‘als iemand tóch rookt, zullen jullie allemaal samen in het vuur verbranden!’ Eén van De Clercqs meest gesmaakte gedichten *Ring King* is de klanknabootsing van de hamerende smid Eligius die op het aambeeld slaat.

In *De Witte Kaproen* van 28 april 1912 lezen we een sprekend verslag van Eligius’ begrafenis, waarschijnlijk van de hand van Alfons Sevens, René’s boezemvriend uit die dagen:

‘Tot gedachtenis.

Den 3 April in den vroegen morgen, werd de eens krachtige Smid Eligius, van wie vriend René De Clercq zijn Ring-King afluisterde, en van wie hij twee Dochters ten huwelijk kreeg, uit 't Smisken naar de nederige dorpskerk van Ingoyghem gedregen. Een talrijke en vrome schaar van kloek volk vergezelde Eligius naar zijn laatste rustplaats; en aan de eerste

---

⁵ Alice Delmotte, Ingooigem, 25 februari 1882 – Sint-Niklaas, 18 januari 1973

kruisstraat, na het eerste gebed, als de lijkstoet den dalenden en kronkelenden veldweg opging, werd het lijk op de schouders genomen en rees Eligius hoog boven onze hoofden. De zon kroop nu en dan tusschen de lompe wolken; rond de hofsteden stonden de fruitboomen als reusachtige ruikers te geuren, en hoog boven de groenende velden juichte de leeuwerik.

En van pastoor Verriest, die zoo dikwijls zijn parochiaan Eligius ging bezoeken, kregen we het volgend doodbeeldek: 'Hij was een rechtschapen man, en droeg met eere de kroon der hooge jaren, die hij op den weg der gerechtigheid gevonden had. In zijn lang leven bleef hij bovenal God getrouw, kweet met zorg zijn christelijke plichten, was van blij gemoed, maar wilde van geen kwaad weten, zoodat hij zijnen naam en zijn huis in eere houden mocht. Altijd zag hij den priester Gods geern komen en in zijn laatste jaren vol kwelling en ziekte, was het voor hem eene groote vreugd zijnen God te ontvangen en op de lei zijn troostend woord te lezen. In pijn en zeer nam hij zijn ouden kerkeboek en bad God dat hij hem helpen en halen zou. God heeft hem aanhoord.'

Joost Vandommele

	<p>RING-KING</p> <p>1</p> <p>Hoort gij dien ronk van ijzer, Ring-king? Nu luider en dan lijzer, Ring-king? 't Is in die smisse, ring-king-king, dat ik te vrijen ging.</p>
<p>2</p> <p>Het aanbeeld spuwde gensters, Ring-king; een meisje wies de vensters, Ring-king; en ik vergat den ring-king-king, al om dat lieve ding.</p>	<p>3</p> <p>Ik volg'd' haar in de kamer, Ring-king; daarnevns viel de hamer, Ring-king; haar vader smeedde, ring-king-king, zijn dochterken 'nen ring.</p>
<p>4</p> <p>Hij smeedd' hem, dat hij vaste, Ring-king, op mijnen vinger paste, Ring-king; en dat er, met 'nen ring-king-king, zijn dochterken aan hing.</p>	<p>5</p> <p>Nu dicht ik voor mijn vrouwke, Ring-king, een aardig douw-douw-douwke, Ring-king; En zie, 't is van den ring-king-king, dat ik haar wieglijed zing.</p>
<p>Dit vrijerslied schreef De Clercq in 1902 voor Marie, de dochter van de smid, waar hij tot over zijn oren verliefd op was. Ook Stijn Streuvels had er een boontje voor maar het was toch René die haar op 25 augustus 1903 huwde. Gedicht uit: <i>Liederen voor 't Volk</i>, 1903</p>	

Minnaert en De Clercq

In 2003 verscheen een biografie van Minnaert van de hand van de Nederlandse wetenschapper en historicus Leo Molenaar. Op 15 december 2011 kwam deze het René De Clercqgenootschap onderhouden over Minnaert.

Marcel Minnaert (Brugge 12 februari 1893 - Utrecht 26 oktober 1970) was wellicht intellectueel en moreel één van de meest hoogstaande figuren in de Vlaamse Beweging ooit. Vanaf 1906 in het Gentse atheneum tot René De Clercqs dood in 1932 hebben beiden zeer regelmatig en onafgebroken contact met mekaar gehad. Eerst was De Clercq Marcells leraar. Later frequenteerden ze dezelfde organisaties, zowel tijdens WO I als nadien wanneer ze als ballingen in Nederland verbleven. Minnaert werd een wereldvermaard astronoom en doceerde vanaf eind 1916 aan de zgn. von Bissinguniversiteit van Gent, waar hij qua methode afrekende met de 'oude franskiljonse pruiken'. Later werd hij benoemd in Utrecht, waar thans de nationale sterrenwacht zijn naam draagt.

Minnaert is vooral belangrijk geweest in het pedagogisch aspect van het fysicaonderwijs m.a.w. het overbrengen van ingewikkelde materie naar de studenten en het brede, geïnteresseerde publiek. Zijn bevindingen bundelde hij later in een standaardwerk *De Natuurkunde van 't Vrije Veld*. Minnaert was een internationaal gerenommeerd wetenschapper. Hij heeft trouwens een lemma in de *Encyclopedia Britannica*, uitzonderlijk voor iemand van buiten de Angelsaksische wereld. Zo confronteerde hij de astronomische wereldgemeenschap met een voorstel voor een *eenheid* voor de meting van de intensiteit van geabsorbeerd sterrenlicht: de *equivalente breedte*, die meer dan een kwart eeuw later in *zijn* formulering de internationale standaard werd. O.m. hiervoor kreeg Minnaert de hoogste wetenschappelijke onderscheidingen in de VS en een planetoïde tussen Mars en Jupiter en krater op achterkant maan werden naar hem genoemd. Naar aanleiding van een incident bij de onthulling van De Clercqs grafmonument in 1936 werd Minnaert tijdens WO II enkele jaren als gijzelaar door de Duitsers vastgehouden.

Censuur en zelfcensuur

Molenaar stak van wal met de vaststelling dat hij zijn overigens subliem boek met tal van lezingen gepromoot had in Nederland en dat hij zich destijds had voorbereid op een dito

tournee door Vlaanderen. Zijn verbazing was enorm toen hij maar geen uitnodigingen ontving. Het René De Clercqgenootschap was *de eerste* organisatie die hem hierover aansprak! Zowel bij zijn Vlaamse mede-uitgever van Halewyck, in de wetenschappelijke wereld (o.m. de Gentse universiteit), de VRT etc. stootte Molenaar op een soort glazen plafond. Minnaert was immers een veroordeeld activist, die zijn Vlaamsgezindheid nooit had weggemoffeld... Ondanks zijn gijzelaarschap tijdens de Tweede Wereldoorlog en zijn enorme internationale uitstraling blijft de figuur Minnaert bij ons taboe... Het is overigens verbazend dat een Nederlands wetenschapper die helemaal niks van de Vlaamse kwestie afwist, zich zo vlug en zo adequaat in deze problematiek heeft ingewerkt... Een dat terwijl ongeveer al onze Vlaamse historici in dit verband onder de druk van het politiek correct denken zich van een autocensuur bedienen die je niet voor mogelijk acht... Molenaar had in de verste verte niet gedacht dat dergelijke toestanden in het Vlaanderen van de 21ste eeuw bestonden. Hij verzekerde ons dat hij er niet bij zal laten en zijn pogingen om Minnaert in Vlaanderen te brengen - nu met kennis van zaken - zal heropstarten...

Een Vlaamsgezind topwetenschapper met een uitgesproken rechtvaardigheidsgevoel

Daarna volgde een powerpoint die ons van het belang van de Minnaertfiguur overtuigde. Voor hen die hem slecht kenden was het een aanvulling, voor hen die hem in het geheel niet kenden een openbaring. Over de jeugd van Marcel heeft de biograaf beschikking gekregen over een ongeziene bron nl. een 1700 blz. tellend dagboek dat zijn erudiete ouders bijhielden over hun enig kind. Voor de rest van zijn Vlaamse periode kon hij terugvallen op de kennis van Daniël Van Acker, de auteur van het magistrale *Het Activistisch Avontuur* e.a.

Een fundamentele paradox in de figuur van Minnaert is de verhouding van het analytisch wetenschappelijke tegenover de romantiek waarmee hij in de radicale Vlaamse beweging werd geconfronteerd. Wij denken in dit verband ook aan zijn bewondering voor Wagner en de activistische kopstukken De Clercq, Borms en Domela die niet altijd met hun voeten op de grond stonden en hun wensen nogal snel voor werkelijkheid namen. Volgens Molenaar had Minnaert - zoals in de wetenschap overigens -precies rechtlijnigheid nodig en volgde hij bvb. daarom de principiële Domela tot het uiterste. Minnaert was er trouwens destijds ook van overtuigd dat het activisme ging lukken! Hij kon geen onrechtvaardigheid verdragen en schaarde zich onvoorwaardelijk en radicaal op elk vlak aan de kant van de verdrukte, zijn hele leven lang. Zo was hij bvb. zijn hele leven lang een principieel feminist. Deze rechtvaardigheidsattitude zou zoals ook bij de iets oudere Frans Masereel (ook oud-leerling van De Clercq) en vele andere generatiegenoten zijn oorsprong vinden in de Tweede Transvaalse oorlog (1899-1902) waar de Britten om de Boeren te verslaan o.m. de eerste concentratiekampen oprichtten. Ook als scholierenagitator op het Gentse atheneum en als hoofdredacteur van het scholierenblad *De Goedendag* kwam deze houding zeer tot uiting (zie hierover onze Nieuwsbrief 2011).

Minnaerts radicalisme komt voornamelijk van zijn mentor professor Julius Mac Leod, die de partijpolitiek, de loge etc. verafschuwde en de jonge wetenschappers bezwoer de strijd voor Vlaanderen vooral te voeren in hun studeerkamer, hetgeen Marcel zeker heeft gedaan.

Het klinkt nu merkwaardig dat beide Vlaamsgezinde topwetenschappers mekaar indertijd op de universiteit in het Frans spraken omdat zulks toen wettelijk verplicht was! Van Mac Leod heeft hij ook geleerd dat wetenschap ten dienste moet staan van het gewone volk, vandaar ook dat de wetenschap per definitie in de volkstaal moet gebeuren en overgeleverd, precies om ze te democratiseren te bate van de kleine (Vlaamse) man en diens levenskwaliteit. Bovendien mocht ook volgens mentor Mac Leod de wetenschap niet dienen voor louter politieke, militaire en commerciële doeleinden, wél voor volksverheffing... In 1957 zou Minnaert om zijn principiële stelling over atoomwapens (moeten) afzien van de titel van rector magnificus in Utrecht... Opvallend is ook dat Minnaert bij Mac Leod afstudeerde als bioloog. Aan de Bissinguniversiteit was de vacature van biologie indertijd al ingevuld door Cesar De Bruycker waarop Minnaert in een mum van tijd een doctoraat in de Fysica behaalde in het toen wereldvermaarde Leiden. In oktober 1916 werd de toen 23 jarige aangesteld als lector in de Fysica!

Vraagstelling

Voortbordurend op Molenaars openingszet van het bewust doodzwijgen van Minnaert in Vlaanderen, vroeg ik hem of Minnaert niet de levende weerlegging is van de Wilsstelling als zou het activisme en bij uitbreiding het hele Vlaams nationalisme een louter buitenlands (Duits en Nederlands) importproduct zijn, kunstmatig op de Vlaamse beweging geënt. Molenaar gaf me volmondig gelijk en onderschreef dat het activisme een zoveelste fase was van het groeiende Vlaamse verzet tegen een onrechtvaardige behandeling in Belgisch staatsverband. Er werd ook gevraagd over de verdere invloed van Mac Leod op Minnaert. De spreker merkte in dit verband aan dat Minnaert de theorie van de zgn. wederzijdse samenwerking van organismen in de natuur overnam van zijn meester. In die tijd echt belangrijk omdat deze theorie lijnrecht stond tegenover het sociaal darwinisme, de wetenschappelijke onderbouw van het racisme dus. Belangrijk detail: Fanny Maertens, Mac Leods vrouw vertaalde Kropotkins baanbrekend werk terzake '*Mutual Aid*'¹. De vertaling verscheen bij de Clercq uitgever S.L. Van Looy in 1904... We vroegen ook of de reden van Minnaerts gijzelaarschap werkelijk de vuistgroet aan het grafmonument van De Clercq was geweest? Spreker antwoordde dat als Minnaerts vrouw zich hierover ging informeren, de SD-man van dienst een soort 'sinterklaasboek' opensloeg en dit als reden opgaf. Nog volgens Molenaar was Minnaert naast zijn zware taak als wetenschapper, de secretarisorganisator van de Vlaamse activisten in ballingschap. Van elke bijeenkomst (o.m. de Dietsche landdagen die 3 dagen duurden) en jaarlijkse contactdagen met de Frontpartij in Rozendaal was hij de organisator en verstuurde hij de uitnodigingen... Over deze materie kan je steeds terecht op de webstek van Leo Molenaar: www.leomolenaar.nl/nieuws/minnaert

Joost Vandommele

---

¹ Mutual Aid: A factor in Evolution, London (1902), vertaling: 'Wederkeerig dienstbetoon, een factor in de evolutie (voorafgegaan door 'strijd voor het bestaan en wederkeerig dienstbetoon)' Amsterdam, SL Van Looy (1904)

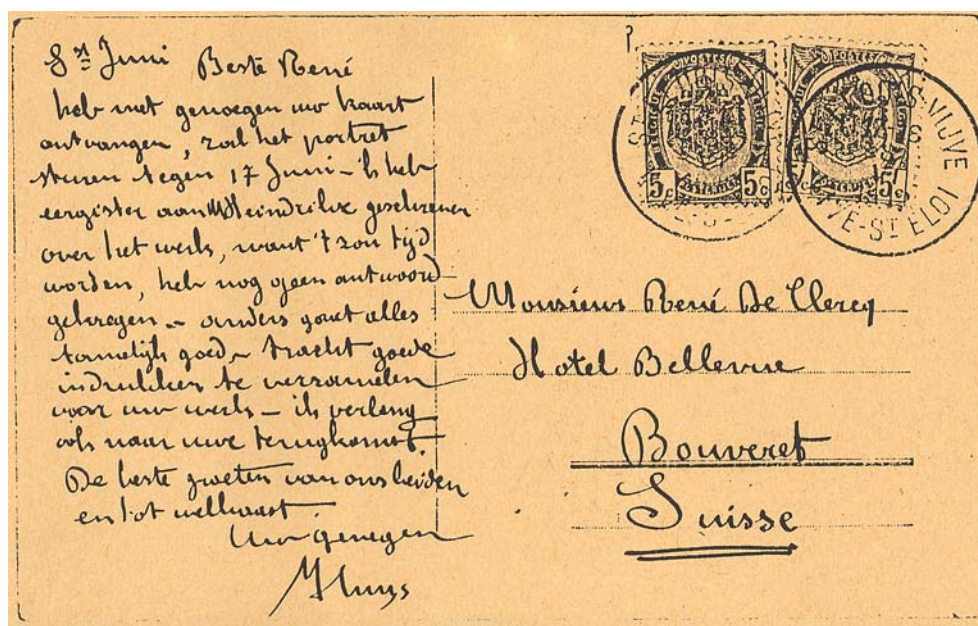
René De Clercq in 1912

1912 is een uitgelezen en druk jaar voor De Clercq. Hij staat qua maatschappelijke status en roem zowat op het toppunt. In andere bijdragen in dit nummer gaan we dieper op diverse gebeurtenissen in.

Op 16 mei 1912 wordt een vierde zoon geboren, Harmen, genoemd naar de held uit de deels autobiografische roman *Harmen Riels*, waaraan De Clercq op dat moment reeds werkt. In de loop van juni vertrekt hij alleen naar Zwitserland om er zich van het berglandschap te gaan vergewissen, dat hij zal beschrijven in de middelste hoofdstukken van het werk. Het feit dat hij zijn pas bevallen vrouw alleen laat met de kinderen, wordt niet algemeen geapprecieerd.

Op 29 juni schrijft hij vanuit Val d' Illiez: 'Lief vrouwtje, lieve kinderen, Rachel (zijn jongste zus, JV), hierbij inderhaast het mandaat terug. Het uwe heb ik goed ontvangen, en zal er een zuinig gebruik van maken, zooveel mogelijk want vragen de steenen geld, de bergen vragen er nog meer; als ze maar opbrengen, later! Ge ziet dat ik toch nog naar Meiringen (kanton Bern, 60 km ten ZO van Bern, JV) niet getrokken ben. Ik heb liever een dag of zes hier te Val d' Illiez (aan de Franse grens, JV) te blijven, dat ligt bij Champéry (10 km ten Z van Val d' Illiez, JV) en dit deel van het land schijnt me het meest geëigend voor mijn werk. Een wonderschone wilde natuur, een sterk ras van volk; stortvloed, watervallen; bosschen, heuvels rondom en vlak voor mijn slaapkamer reiken over groene bergen de prachtige sneeuwkringen van de dent du Midi (3.260 m). Val d' Illiez zelf ligt 950 m hoog.'

Naast *Harmen Riels*, waarover naast de Conscienceviering in Antwerpen al veel in onze Nieuwsbrief van 2010, werkte hij ook aan de roman *Het Rootland*. Over beide werken, die in 1913 werden uitgegeven, meer volgend jaar.

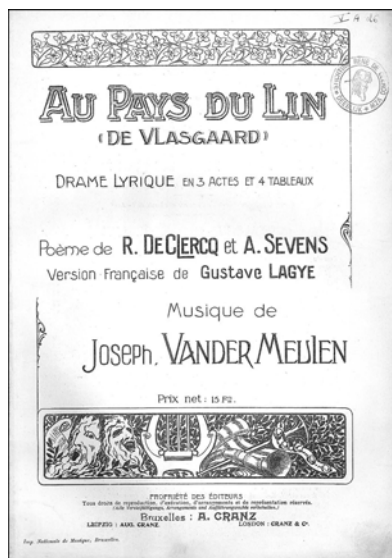
De nationale verkiezingen van juni 1912 waar de socialisten en liberalen dachten de klerikale absolute meerderheid te breken, bracht zoveel turbulentie teweeg dat De Clercq zijn politiek engagement opborg en zich exclusief met (zijn) kunst ging bezighouden. Zijn uitgaansleven in die dagen is legendarisch te noemen. In het Vlaamse strijdblad *De Witte Kaproen* vinden we na een reeks antipartijpolitieke artikels vanaf de zomer geen bijdragen van hem meer terug. Midden 1911 was de breuk met het Gentse socialisme meer en meer een feit, vooral toen De Clercq's kompaan Alfons Sevens, na een 'njet' van Anseele op vraag om een uitspraak van de Gentse gemeenteraad over de vervlaamsing van de Gentse hogeschool, met een 'pre-Vlaams-nationalistische lijst' opkwam voor de gemeenteraadsverkiezingen. In 1912 kwam deze 'hutsepotlijst' nog eens op met een nog magerder resultaat dan het jaar voordien. Op 9 april 1911, toen Buysse in Antwerpen werd gevierd, was er volgens Alfons Sevens nog geen vuiltje aan de lucht: 'Toen ik naar de feestviering Buysse ging, trok Anseele tusschen Rene De Clercq en mij van de Waesstatie naar het Antwerpsche stadhuis en zei: 'Wij zullen het Vlaamsche volk uit den grond stampen en een nieuw volk aan de menschheid schenken'. Dan vergat ik in dit oogenblik alles, om in Anseele te begroeten den intellectueele, die het wel meent met de Vlaamsche volkszaak en die in zijn eigen partij daarvoor strijd moet voeren tegen de onontwikkelden en de menners, die in alle partijen te vinden zijn. Eilaas, gansch mijn hoop is vernietigd...'

Toch was De Clercq's sociaal engagement nog niet bekoeld. Samen met de socialistische onderwijzer Johan Lefevre, die hem in 1901 begeesterde, wat toen resulteerde in een sterke 'vermaatschappelijking' van zijn kunst (cfr. *Dorscherslied*), schrijft hij eind 1911 tussen pot en pint op briefpapier van uitspanning *De Lustigen Boer* (Sint-Baafsplein) het sociale drama *De Hoeven*. Het stuk, dat in 1913 bij toneeluitgeverij Janssens in Antwerpen zal worden uitgegeven, is geen literair hoogstandje maar bevat wel de felste sociale uitspraken en stellingnamen, ooit door De Clercq gedaan. In bepaalde bedrijven worden frasen uit *Naar Frankrijk*, getoonzet door Jozef Vandermeulen, gezongen. Op 5 februari 1912 wordt het (door bemiddeling van schepen Anseele?) opgevoerd in de Vlaamsche Schouwburg te Gent met Stella Van de Wiele, de vriendin van Fritz van den Berghe, in de rol van Lotje. Tegenstanders vinden het té rauw realistisch en 'wanen zich in een zaal van Vooruit'. Toch krijgt het ook positieve reacties bvb. in Het liberale *Volksbelang* waar Pol Anri het volgende verslag schrijft: 'Den 11e Februari a.s. zal in den Nederlandschen schouwburg te Gent opgevoerd worden *De Hoeven, landelijk spel* in 4 bedrijven, van René De Clercq en Jan Lefevre. De schrijvers hebben Donderdag hun werk aan de tooneelredacteurs der Gentsche bladen voorgelezen. Het stuk, dat vol beweging is en de medewerking vraagt van eene goed geschoolde figuratie, brengt in hoofdzaak twee familiën ten toonele: eenerzijds Peerken en zijn zoon Bart¹ die sympathiek zijn, maar achteruitboeren; anderzijds Wolf, zijne vrouw

---

¹ Bart is 'gestudeerd' en probeert de landlieden bewust te maken. Mogelijk verwijst De Clercq via hem naar eigen ervaringen bvb. tegenover zijn schoonfamilie e.a.

Ursula en zijne kinderen Odo en Lotje. Ursula kwijnt weg, Lotje bemint Bart. Odo, een zwakkeling, geeft af met Fiene, eene vuilmeid, die hem gansch beheerscht en zwanger is. Wolf is niet alleen belust op bezit van grond en altijd meer grond, maar hij is ook ruw en harteloos voor 't werkvolk. Eens dat Hans Kusters, uit Amerika teruggekomen om te trouwen, de boeren verzoekt hunne werklieden eenige uren vrij af te geven, weigert Wolf, terwijl Bart toestaat. De werklieden morren, vragen opslag, gaan in staking. Vandaar een hevige haat van Wolf tegen Bart, dien hij op alle wijzen zoekt te tergen en te benadelen. Maar de werklieden nemen het voor Bart op, bij zooverre dat, als hij, door opstoking van Wolf, geen paard kan krijgen om zijn hooi te vervoeren. De 'Franschmans', hoewel gereed om heen te gaan, zijn hooi opladen en zelve den wagen voorttrekken, temidden van een onweder. Daar Bart ten achter staat met de pacht, weet Wolf van den rentmeester te verkrijgen dat *hij* het hof van Bart mag huren. Aan dezen blijft niet veel anders meer over dan met zijn vader naar Amerika te vertrekken. Onmiddellijk na de begrafenis van Ursula gaat hij heen na eene treffende scène, waarin o.a. Fiene, die hoopte, door een huwelijk met Odo meesteres te worden op de hoeve, bevel heeft gekregen op staanden voet pak en zak te maken. Maar Lotje zal Bartje vergezellen over zee, hare erfenis verzakend, en Wolf blijft alleen, bedreigd door de voorspelling der werklieden, 'dat ze zich niet zullen geven' in den strijd om meer loon en meer recht. Verschillende bijzonderheden, waarvan wij op de planken veel effect verwachten, hebben wij in deze dorre samenvatting ter zijde gelaten. Maar wij meenen van nu af aan de belangstelling van den lezer te hebben gaande gemaakt voor dit landelijk spel.' Hoewel het thema van *De Hoeven* echt Buysiaans is, missen we wel de echtheid van het woordgebruik in de dialogen zoals bij Buysse. De Clercq wou de Gentse arbeiders blijkbaar kennis laten maken met een meer geciviliseerde standaardtaal, wat de authenticiteit niet echt ten goede komt.

In de loop van 1912 wordt in de 'Franse Opera' op de Kouter de Franstalige versie van *De Vlasgaard* nl. *Au Pays du Lin* van 1906 hernomen. Medeauteur Sevens schrijft hierover in *De Witte Kaproen* van 11 maart: 'Dank aan de werking van E. Anseele, schepen der stad Gent, die de uitbating van den Franschen theater in zijn bevoegdheid heeft, wordt *Au Pays du Lin* dit jaar in den Franschen theater hernomen. Het was wel op het einde van het tooneeljaar, op een Zaterdag toen het seizoen den Woensdag nadien sloot, maar toch moeten we de stad Gent dankbaar zijn, die er een eer in stelt deze prachtige Vlaamsche opera op het repertorium te houden. En wat een ijver bij den regisseur, de koors (sic), het orkest, de machinisten, bij allen, om in zulk een korten tijd dit werk

van drie Vlamingen op behoorlijke wijze te kunnen opvoeren. Wonderen van werkzaamheid werden daartoe aan den dag gelegd!' Sevens valt een zekere Fontaine aan die in Antwerpen de Nederlandstalige versie van het werk boycot maar er wel de Franstalige versie zal opvoeren. Sevens roept op om Fontaine 'tot zijn Vlaamsche plicht terug te roepen of hem buiten te zetten: ons eigen Vlaamsche kunst stellen tegen de Fransch-Belgische kunst, dat is

opbouwend werk! 't Zal iets schoons zijn *De Vlasgaard* in den Franschen theater te Antwerpen, het jaar dat Conscience herdacht wordt!

Eveneens in het voorjaar breekt René met componist Emiel Hullebroeck, waarmee hij samen zijn meest populaire liedjes had gemaakt. Op 6 april 1912 schrijft hij een koele brief – ‘Geachte Heer’ - aan de vroegere ‘Vriend Emiel’: ‘Aangezien sommige toondichters vooral de kunst verstaan om naam en geld te kloppen uit mijn werk zonder een cent eerlijke dankbaarheid te mijnen opzichte heb ik de eer u te berichten...’. De Clercq eist schadeloosstelling: ‘zooniet leg ik u verbod op nog iets van mij uit te voeren of te verkopen, of in de toekomst ooit iets te componeren op tekst van mijn hand’. De zaak wordt op 26 april zo goed en zo kwaad als het gaat bijgelegd. Tegelijkertijd wordt door beide kunstenaars een overeenkomst ondertekend, die een vergoeding voorziet van Hullebroeck aan de dichter. De reactie van de toondichter bestaat er echter in geen teksten van De Clercq meer te gebruiken. Tientallen jaren later komt Hullebroeck enigszins omfloerst op de zaak terug: ‘Na een jarenlange weldoende intimiteit kwam de breuk. Toch wil ik die onverkwikkelijkheden niet beschrijven, want ik geloof dat René, die geen karakter had, zich heeft laten verschalken door kameraden, die hij te graag hoorde. Het kon echter niet meer worden goedge maakt, hoezeer ik er ook onder leed’.

Zoals hierboven al gezegd is 1912 vooral het jaar van belangrijke parlamentsverkiezingen geweest. De Gentse socialisten kochten in dit jaar ondermeer *La linière du canal*, een vlasfabriek met de 200 arbeiders en een kasteeltje erbij dat ze zullen gebruiken om arbeiderskinderen een vakantie te kunnen bieden. In de Fuchsiastraat wordt een eigen chicoreibranderij *De Zon* opgericht. Intussen wordt volop gebouwd aan het majestatische feestpaleis *Vooruit* in de Sint-Pietersnieuwstraat en in verschillende randgemeenten lokalen van *De Zaaier* geopend. Het Franstalige ultramontaanse *Le Bien Public* publiceerde daarop een kaart met het rode Gentse patrimonium dat door de tegenstanders stilaan als een bedreiging wordt ervaren. In het voorjaar kreeg havenschepen Anseele af te rekenen met een wilde staking van de havenarbeiders. Op politiek vlak smeedde men op nationaal vlak een kartel met de liberalen om ‘voorgoed het clericale tijdperk af te rekenen’. Het werd een koude douche want alleen al in Gent-Eeklo gingen de katholieken drie procent vooruit. De socialisten haalden er met zo’n 15% van de stemmen hun slechtste resultaat sinds 1894, vooral te wijten aan de achteruitgang in het stedelijke kanton Gent. Anseele stelde voor om op landelijke basis planmatig naar een Algemene werkstaking toe te werken om het zuiver algemeen stemrecht af te dwingen. Die zou dan in 1913 moeten plaatsvinden.

In Wallonië was de stemming geheel onder nul. Weeral was Vlaanderen de rem geweest op verandering. Vandaar Jules Destrées fameuze *Lettre au Roi sur la séparation de la Wallonië et de la Flandre* van augustus 1912. Hij klaagde over de onrechtvaardige behandeling van Wallonië en de Walen in België. De enige oplossing was de omvorming van België in een confederatie van twee volkeren, Vlamingen en Walen, want: ‘Sire, il n’y a pas de Belges’. De wallinganten wezen wel de eentaligheid voor Vlaanderen af, want als

goede Belgen wilden ze zich ook over de taalgrens nog 'chez soi' voelen en er de Franse cultuur beschermen. De eerste flamingantische reacties op dit Waalse dreigement waren eerder afwijzend. Men wou vooral goede Belgen blijven, maar men voegde er onmiddellijk aan toe dat Vlaanderen de bestuurlijke scheiding niet vreesde, integendeel. Toch won het idee ook in Vlaanderen snel veld vermits de Vlaamse Beweging er 'niets bij te verliezen maar alles te winnen had'. Sevens schreef al in juli 1912: 'De bestuurlijke scheiding is de onvermijdelijke dood der franskiljons. Dan eindelijk zullen we in Vlaanderen een zuivere Vlaamsche lucht inademen, en in een ontsmet huis wonen'. In Gent begon één en ander ten gronde te bewegen omdat tal van Vlaamse verzuchtingen i.v.m. leger en onderwijs en de komende Wereldtentoonstelling in Gent geen bevredigend antwoord kregen. Professor Mac Leod - en hij kon het weten - had steeds beweerd dat de franskiljonse loges de grootste rem waren op de Vlaamse beweging. De Brusselse advocaat Maurits Josson had daarop een soort geheime flamingantische tegenloge, het *Vlaamsche Veem* opgericht om 'het Vlaamsche Volk van allen schadelijken vreemden invloed, voornamelijk van Frankrijk's bemoeiingen in België's binnenlandsche aangelegenheden, vrij te maken, de Nederlandsche taal als een koningin te doen heerschen over de gansche uitgestrektheid van het Vlaamsche land in bestuur, gerecht, leger en school'. De veem-'broeders' moesten 'Vlaamsche vereenigingen noyauteeren ten einde er het Vlaamsch-nationale bewustzijn te wekken en er de Vlaamsche belangen te verdedigen'. Ze moesten een eed van trouw en geheimhouding zweren en zo snel mogelijk nieuwe leden werven. In 1912 werd in Gent een buitenafdeling opgericht met ongeveer 20 leden, meestal directe vrienden van De Clercq. Hijzelf was er om hierboven vermelde reden hoogstwaarschijnlijk niet bij. Toen Destrée met de bestuurlijke scheiding op de proppen kwam, splitste het Veem in twee. Het radicale, 'gezuiverd Veem', zou met een blad 'De bestuurlijke Scheiding' voor de dag komen. Leden waren o.a. Marcel Minnaert en zijn moeder Josephina Van Overberge, de gebroeders Jules en Alfons Van Roy en De Clercqs vervanger op het atheneum Oscar De Gruyter. In het scholientijdschrift *De Goedendag*, betoogde Minnaert dat hij het roerend eens was met Destrée: er bestond geen Belgisch vaderland en dus ook geen Belgisch patriottisme ('Wij voelen niets, absoluut niets voor België, waar we behandeld worden als lakeien, als slaven'). Vlamingen en Walen hadden niets met elkaar te maken en de Franse cultuur mocht in Vlaanderen niet langer een bevoorrecht statuut genieten. Vlaanderen moest eentalig worden. 'De verfranschte Vlamingen zijn een centrum van verbastering dat moet uitgeroeid worden'. De Vlaamse Hogeschool zou de nationale intellectuelen vormen, een Vlaams leger zou zich tot het volk richten en het stamtrots en eigenwaarde geven. In beide gevallen zou men 'een centrum van verbastering herscheppen in een brandpunt van nationaliteitsgevoel'. Eigenlijk zien we hier al het activisme ontbotten. De radicale kern en oorsprong van het activisme, het Gentse *Jong Vlaanderen*, vindt hier zowel qua mankracht als ideeën zijn oorsprong. Een aanwijzing te meer dat het activisme geen Duits importproduct was maar een logische voortzetting van vooroorlogs radicalisme.

Joost Vandommele

René De Clercq voorgesteld aan Albert I

In onze nieuwsbrief van 2009 besteedden we uitgebreid aandacht aan het boek *Ouverture 1912, Literatuur en Vlaamse Beweging aan de vooravond van de Grote Oorlog* (AMVC-Letterenhuis, 2008) van Matthijs De Ridder. Daarin wordt 1912 als hét kantelmoment geduid van de literatuurvernieuwing in Vlaanderen. De toespraak van De Clercq op 11 augustus 1912 om 10.30 u. op de Conscienceherdenking in Antwerpen, illustreert dit breukmoment (De Ridder pag. 81-107 en onze bijdragen op webstek www.renedeclercq.be). In deze bijdrage gaan we in op een ander belangrijk moment, enkele dagen later nl. als De Clercq wordt voorgesteld aan de koning en de koningin. Onze bronnen zijn een contemporain verslag van Alfons Sevens uit *De Witte Kaproen* van september 1912 en de herinneringen van Raf Verhulst¹ 22 jaar later, neergepend ten behoeve van Antoon Jacob die op dat moment aan een biografie van De Clercq werkt².

Op 11 augustus 1912 herdenkt Vlaanderen Conscience in Antwerpen. Kortrijk had reeds op 10 juli de Consciencefeestelijkheden geopend, Brussel volgde op 14 en 21 juli, in Gent³, Brugge en Luik waren er bescheiden vieringen. Op 14-15 augustus wordt in Antwerpen in aanwezigheid van Albert I en Elisabeth een reprise van de feeststoet gehouden (de stad Antwerpen had voor de gebeurtenissen 125.000 Frank uitgetrokken). De koning houdt drie gelegenhedsredevoeringen waarvan de eerste in het Nederlands (volgens *Het Handelsblad* dd. 16 augustus ging Alberts Nederlands met rasse schreden vooruit). Tussen honderd- en tweehonderdduizend mensen van overal in Vlaanderen woonden de feestweek in Antwerpen bij. Net als bv. Vlaanderens Kunsttag in Gent het jaar voordien, waar De Clercq overigens ook een manifeste rol vervulde, was er aan deze massabijeenkomst niks subversief. Zij hadden op zich geen politiek karakter maar waren manifestaties van Vlaams machtsvertoon en eensgezindheid die de hooggespannen verwachtingen inzake het realiseren van de Vlaamse eisen ondersteunden. De teleurstelling zou echter vlug volgen... De Vlamingen waren toen unaniem zeer tevreden over Albert I, hoewel deze in zijn redevoeringen zeer dubbelzinnig bleef en geen uitspraak deed over essentiële zaken bv. de wenselijkheid van een Vlaamse Universiteit.

In *De Witte Kaproen* schrijft Sevens: ‘DE KONING - Ge moogt daar onmiddellijk de koningin achter zetten, want als de ontvangst van de koning te Antwerpen over-geestdriftig is

---

¹ Raf Verhulst (Wommelgem 7.02.1866 - Aken 24.03.1941) zou, in tegenstelling tot Alfons Sevens maar zoals De Clercq vanaf 1915 toetreden tot het radicale activisme en o.m. zetelen in de Raad van Vlaanderen.

² Gepubliceerd in ‘Het Vlaamsche Volk’ 2de jaargang nr. 16 zondag 5 mei 1934 onder de titel: Een koninklijk bezoek aan de letterkundigen in Augustus 1912. *Een en ander over RENE DE CLERCQ voor Dr. Anton Jacob.*

³ In Gent was er op zondag 21 juli een provinciale ‘Consciencebetoging’ geweest onder bezieling van Jan Wannijn. Men had in alle Gentse wijken en gebuurten 31 avonden lang het volk over Conscience gesproken en Vlaamse liederen aangeleerd. De algemene herhaling op zaterdag werd door 3.000 personen bijgewoond. Op 21 juli waren duizenden opgedaagd o.m. ‘in een optocht met 150 muziekmaatschappijen, Vlaamse kringen en schoolgroepen’. Ter vergelijking: op Vlaanderens Kunsttag, 16 juli 1911 defileerden er 415 maatschappijen met enkele tienduizenden aanwezigen.

geweest, dan ligt dat wel voor den grootsten helft aan de koningin. De koning had bedankt voor de militaire eer; hij wilde door de stad rijden niet tusschen twee hagen soldaten, maar tusschen twee vestingen van volk'... 'Op Vlaamsch gebied hebben en de koning en de burgemeester van Antwerpen hun plicht gedaan. De koning heeft aan het Vlaamsche volk, dat door den mond van den burgemeester hem aansprak, in 't Vlaamsch geantwoord. Natuurlijk dat de rijke menschen of deze die er den schijn van hebben, te Antwerpen hebben willen bewijzen dat de Vlaamsche strijd geen rassenstrijd, maar een klassenstrijd is. Het hoog volk in Vlaanderen spreekt in 't publiek geen Vlaamsch; het Vlaamsch blijft voor hen nog altijd de taal der meiden, der knechts, der werkslaven, der boeren. Zoo in de handekamer werd de koning in 't Fransch onthaald. Monseigneur Mercier is slimmer geworden. Die heeft geleerd, en heeft de koning bij zijn intrede in de kerk in 't Vlaamsch aangesproken'...

Het huis De Beukelaar aan de Minderbroederrui in Antwerpen gefotografeerd tijdens de Consciencefeesten in 1912. Hier werd De Clercq aan Albert I voorgesteld.

'DE KONING BIJ DE VLAAMSCHE LETTERKUNDIGEN'

'De koning heeft de Consciencetentoonstelling bezocht en de stad Antwerpen had de Vlaamsche letterkundigen uitgenoodigd om daar aanwezig te zijn. 't Is altijd plezierig en leerzaam eens alles van dichtbij te zien en zoo waren we daar ook naar toe getrokken. Een vijftigtal letterkundigen waren aanwezig. Wij bemerkten Pol De Mont, Raf Verhulst, Cyriel Buysse, René De Clercq, pastoor Verriest, Julius Persyn, Herman Teirlinck, enz. De koning was een uurken te laat met dat bezoek aan de pantserscheppen, en scheen slechts over een vijftal minuten te beschikken. De stad Antwerpen ten andere had de letterkundigen wel uitgenoodigd, maar had vergeten iemand daar te stellen om de letterkundigen te ontvangen. Nu, het ging daar alles oprecht democratisch aan toe. De koning trok recht naar Raf Verhulst wie hij reeds tot een onderhoud had uitgenoodigd. Een schoon figuur Raf Verhulst, zooals hij daar stond. Een lichte buiging en dan keersrecht. Beleeft zonder de minste kruiperij noch gemaaktheid. Zoo dient een Vlaamsch letterkundige en strijder voor zijn vorst te zijn. Dan las schepen Van Kuyck een papierken af. Hij had wel een bril op, maar geen gevaar dat hij de

letters niet zou gezien hebben want ze schenen wel een centimeter groot. Toen was het de beurt aan Pol De Mont, aan Emmanuels De Bom, aan Max Rooses, aan pastoor Verriest, aan Cyriel Buysse en misschien nog anderen, want opgeteekend heb ik ze niet. Maar toch, daar ziet Raf Verhulst René De Clercq staan en roept: 'René'. Maar René De Clercq schijnt niet veel lust te hebben. Pol De Mont komt nu ook af en stelt René De Clercq aan den koning voor: 'onze groote volksdichter'. En ge bemerkt oogenblikkelijk in het wezen der koningin, dat ze dien naam René De Clercq kent. En wat de koningin betreft, ze spreken dikwijls van een lieve verschijning, maar dat is de koningin in de hoogste mate. Of ze schoon is? Toch veel schooner dan op haar portret. Zoohaast ze binnentreedt voelt ge er sympathie voor. Zoo bevallig, zoo eenvoudig vriendelijk kunt ge niemand droomen. Ondertusschen kregen de twee prinsen elk een boek 'in 't Vlaamsch' zei de tweede zoon van den koning het boek beijkende. Wat de kleine prinses Marie-José betreft, dat is geen van de zittende soort: ze draaide op haar duizend gemakken het lintje rond om het bloemenruikertje dat ze in de handen droeg. En à propos van onze twee prinsen, al de gazetten hebben verteld dat Karel zijn naam in het guldenboek op het stadhuis met twee a's had geschreven. Daar is niets van. Hij heeft getekend: Charles, graaf van Vlaanderen.'

Nadien wordt van de gelegenheid gebruik gemaakt om het 32ste Nederlandse taal en letterkundig congres te houden.

Sevens zoomt ook in op de Antwerpse burgemeester De Vos. Niet onbelangrijk in de wetenschap van het hatelijke Franstalige pamflet 'La vérité sur la chute (où la capitulation) d'Anvers' van februari 1915 dat o.m. de Vlaamsgezinde De Vos zal verwijten Antwerpen in oktober 1914 eerloos en uit eigenbelang te hebben overgeleverd aan de Duitsers.

BURGEMEESTER DE VOS

‘Dit verslag kunnen we niet sluiten zonder een woord van hulde te brengen aan den burgemeester van Antwerpen. Toen René De Clercq in den Dierentuyn zijn feestrede had geëindigd, ging burgemeester De Vos bij hem, drukte hem lang en hartelijk de hand en zegde luid, opdat men het goed kon hooren, dat de wensch van De Clercq - de Vervlaamsching der Gentsche Hoogeschool - ook zijn grootste wensch was, en dat hij hoopte, dat die wensch weldra zou vervuld worden. Wij hebben reeds geschreven, hoe de heer De Vos als burgemeester van het Vlaamsche Antwerpen bij het Koninklijke bezoek zijn plicht vervulde. Voor het Congres was hij zeer vriendelijk. Zijn aanspraak tot de Congresleden op den raout (= deftige avondreceptie, JV), was hij door en door Vlaamsch. Ook toen Pol De Mont hem in ‘t bijzonder dankte en loofde, werden die woorden door al de aanwezigen met een daverend handgeklap bekrachtigd. Dan antwoordde de burgemeester nog enkele woorden, die uit het diepste van zijn gemoed kwamen. De Vlamingen zullen niet gauw vergeten dat burgemeester De Vos door sommige penneknechten laffelijk en gemeen aangevallen werd, uitsluitelijk omdat hij als burgemeester den weg door Jan Van Ryswyck gebaad wil volgen’.

DE LETTERBENDE UIT DEN IVOREN TOREN

Verder lezen we in hetzelfde nummer van *De Witte Kaproen* nog een niet ondertekende bijdrage over De Clercqs speech waarin hij het heeft over sommige nieuwlichters o.m. Van de Woestijne, die Conscience durven relativieren door te stellen dat ‘zijn taal gebrekkig was, zijn dialogen vals, zijn natuur- en karakterschildering soms kleurloos, week en onwerkelijk’. Sommige elementen in dit artikel hebben m.i. niets aan actualiteit ingeboet: ‘In onze letterkundige wereld heeft de redevoering van René De Clercq te Antwerpen uitgesproken, heel wat beroering verwekt. René De Clercq heeft daar Conscience gewroken over al de spotternijen, die de nieuwe Vlaamsche letterkunde, oud-opstellers van *Vlaanderen*⁴ met hun meelooptjes en meeloopertjes voor den grooten Conscience steeds over hadden. Dat verwonderde ons geenszins van De Clercq. Altijd heeft onze dichter, die in ‘t kort zal blijken te zijn de romanschrijver⁵, Conscience verdedigt tegen de letterbende uit den ivoren toren, die niet alleen Conscience maar zelfs de Vlaamsche Beweging, de Vlaamsche strijders, ja, zelfs het Vlaamsche volk met misprijzen bejegende. Zelfs voor den staat hadden ze in dien tijd, toen ze nog aan den kaas niet peuterden, niet veel over; en slechts deze Vlaamsche steden hebben eenige cultuur, die hen uitnoodigen om een lezing te komen houden. Onnoodig dus te zeggen dat de ‘Rotterdamsche Courant’⁶ een paar prikjes moest geven en dat de Chevalier uit de Métropole een artikel tegen De Clercq moest schrijven. Maar dit alles was voor de mannen van den ivoren toren nog niet voldoende. Met meer kracht moest hun geliefd thema verkondigd: Het Vlaamsche volk is veel te stom om ons te begrijpen, maar het mag niet te stom zijn om ons te betalen. Als er genieën in Vlaanderen loopen, die zoo verre boven het

---

⁴ Het literaire tijdschrift *Vlaanderen* was naast *Groot Nederland* van 1903 tot 1907 één van de opvolgers van het legendarische *Van nu en straks*. De Clercq heeft sporadisch in alle drie gepubliceerd.

⁵ De Clercq was toen bezig met de romans *Het Rootland* en *Harmen Riels*.

⁶ Karel van de Woestijne was sedert 1906 correspondent voor België voor NRC.

gewone peil der menschheid verheven zijn, dat ze zich zelf niet begrijpen, zou de staat en het volk, in de plaats van al dat schoon geld aan die viering van dooden te hangen, dat geld moeten besteden aan de levende letterkundigen, waarbij de dooden een groote zero zijn! Al die groote Vlaamsche genieën zouden moeten in de steden in kastelen wonen, in den zomer aan de zee of in Italië verblijven. En als ze zich dan gewaardigen te schrijven... voor het nageslacht, want ik herhaal het, het tegenwoordig geslacht is te dom...’ ... ‘Luister, in Vlaanderen wordt een taalstrijd gestreden, die veel geld kost en veel ondank meebrengt, en door de officieele wereld te Brussel heel slecht aanzien wordt. Strijdend flamingant zijn is geen aanbeveling om een plaats in ’t Ministerie te bekomen. Steeds stonden de Vlaamsche letterkundigen - wil letterkunde in den schoonen, goeden zin van het woord niet zeggen: gedachten zaaien, baan breken, strijden voor recht en rechtvaardigheid, verdedigen van armen en verdrukten! - aan het hoofd der Vlaamsche Beweging. Zoo Conscience, zoo Rodenbach, zoo Vuylsteke, zoo Gezelle (want tusschen haakjes gezegd, zet nooit Gezelle bij Van de Woestyne niet meer: die twee namen passen niet samen). Zoo nog de tegenwoordige Vlaamsche letterkundigen die zich niet in den ivoren toren opgesloten hebben, alhoewel zij heel gemakkelijk op kunstgebied de vergelijking kunnen doorstaan: wij noemen slechts Pol de Mont, Nestor de Tière, Raf Verhulst, René De Clercq. En het Vlaamsche volk, niet slechts eenige snobs, eerbiedigt deze kunstenaars, die zich niet boven het volk plaatsen, maar in en voor het volk werken. Belachelijk is het, dat een zeker klikken den boventoon in de Vlaamsche letterkunde wil geven en onrechtstreeks de oorzaak is, dat een gezonde volkskunst, bij gebrek aan waardeering, zoo moeilijk in Vlaanderen gedijt. Voor die censors telt geen volksliteratuur’ ... ‘Voor den regelmatigigen opbloei van onze kunst en ons volk, dient de opperheerschappij van het klikje van den ivoren toren in Vlaanderen gebroken. Een volk heeft voor zijn voeding niet alleen pasteibakkers noodig, maar ook broodbakkers... Zelfs gaat het niet alle dagen krentenbrood te eten: men leeft hoofdzakelijk met roggebrood en tarwebrood en men blijft er gezondst van. In Vlaanderen hebben we bij de letterkundigen veel pasteibakkers, omdat de meeste geen kloeke armen genoeg hebben om de gewonen brooddeeg te beslaan. Wij hebben hoofdzakelijk voor het Vlaamsche werkvolk, dat geen geld heeft om patekens te koopen en dat zich moet voeden met tarwebrood, gezonde volkskunst noodig. Dan zal er nog altijd plaats blijven voor den pasteibakker, wiens vak het niet is voor het maal maar voor het nagerecht te zorgen.’

De herinneringen van Raf Verhulst (22 jaar later)

‘Dien dag regende het of ’t had tenminste een malsche bui gedaan. Hoe dit ons nog zoo goed geheugd? Wel, ’t is dank zij de broek van René, hoogopgeschort en desondanks tot aan de waden bespat, dat het opviel. Met groote schreden kwam hij door Antwerpen’s modderzweetende straten aanstappen, op ’t nippertje, want al de halfhooge oomes, stonden reeds op een rij in de breede gang van de Edward de Beukelaer-Huizinge⁷, aan de Minderbroedersrui, waar de Conscience-tentoonstelling werd ingericht, en zij bevoelden in een zenuwachtige afwachting of hun hagelblank dasje wel recht zat en trokken het zeem van

---

⁷ Het huidige AMVC-Letterenhuis.

hun witte handschoenen glad. 't Was een spannend oogenblik de Koninklijke auto was gesignaleerd!! De 'halfhooge' zeggen we, want de 'werkelijk hooge' waren in de Feestzaal achtergebleven en hadden er hunne Majesteiten moeten buitenkomplimenteerden. Uitgenomen die vele spatjes en de opstekende lussen van zijn 'bottienen', zichtbaar vanwege den omgevouwen broekrand, kwam René er bijzonder deftig en keurig voor: heelemaal gedost en gedast in 't zwart al de knoopjes, ook die van de vest, zorgvuldig geknoopt, zonder dat er boven een knoop en onder een knoopschaat overschoot. Tiptop! Hij mocht gerust aan Hunne majesteiten worden voorgesteld. Uit de binnenzakken en de achterzakken van zijn gekleede slipjas pulde kranten, veeleer haastig te zaam gedrukt dan netjes gevouwen. Dit verbrak eenigzins op artistieke wijze snit en lijn van wat aan zijn opschik anders al te modisch had kunnen voorkomen, en hem te veel op 'n prentje van uit een konfektiehuis kon doen gelijken. Een felle kerel, hoog van gestalte, breed geschouderd, met mannelijk zwartbesnorden en zwartbebaarden transvalerskop, die dadelijk de aandacht op zich trok. Iemand waarbij ge vraagt: wie is dat? Een beeld van kracht, gezondheid en levensaanvaarding. Een eik!... Eilaas, hoe vroeg geveld! Vlaanderens heerlijksten liederenzanger had toen bruine lokken, breedgolvend, met een zwierige tevens bevallig moedwillige voorlok, die niet bij den hoop wou blijven en telkens weer op het niet hooggewelfd, doch zuiver geboetseerd voorhoofd nederviel. Zijn ogen, vrijmoedige oogen keken rustig, zelfzeker voor zich uit en ze waren toch zacht. Tusschen die lokkenweelde en den breeden neergolvenden baard kwam de neus als 't ware een beetje in de verdrukking met een deuk in plaats van een arendsboog. Bij innerlijke bewogenheid verbreedden zich de neusvleugels en vormden talrijke plooiën, tot op de wangen, wat heelemaal niet misstond en slechts nog meer levendigheid aan het uitdrukkingsvol gelaat bijzette. We zien hem zijn intrede maken over de tapijten, pas één minuut vóór den Koning. Hij lachte gul, als hij door de dubbele wachtende rijen schreed, en knikte vriendelijk en oolijk, alsof dit alles hemzelf gold en hij voor de hoffelijkheid dankte. Er werd gefluisterd en die hem kenden fluisterden terug: René de Clercq!' ... 'Daar was Hugo Verriest, met het scherp omljnd profiel, een bril op den mooien neus, omstraald door den glans van Guido Gezelle en Albrecht Rodenbach, in het diep en gewettigd besef, dat hij de bijzonderste persoonlijkheid was op onze zijde. René de Clercq, egocentrisch, nog méér dan de anderen wachtend op dit iets dat niet kwam. Zijn gekleede jas was niet dichtgeknoopt, vanwege de warmte, zoodat wij het doorgebeten hoornen mondstuk van zijn pijp uit zijn linker binnenzak naar buiten zagen steken. Waarom niet? Stonden die officiële heeren, en de blozende Koning zelf, niet met een langen degen aan de heup - een ding dat toch ter wereld tot niets anders kan dienen dan om iemand de keel af te steken of, pang! door de borst. te stooten? Dat waren ze niet van zin! Waarom sleepen zij dan het hinderlijk, rammelend, blinkend voorwerp achterna, het dragend als een vrouw haar sleep, op gevaar van de trappen te struikelen, moest het tusschen hun beenen verward geraken? Hoe zou dan René's zinnebeeld van rust en gezelligheid iemand aanstoot kunnen geven?' ... 'Hunne Majesteiten werden door de Consciencetentoonstelling rondgeleid, op eerbiedigen afstand gevolgd door de uitgenoodigden. René was 't beu. Hij troonde me zonder veel tegenstand mee bij den arm, spoedde van de trappen, trok met groote stappen door de gang, en met welnemen van de rondbollige laurieren stak hij zijn pijp op. 't

Eerste wat hij me zei na een paar halen: ‘Als ze mij nu niet dekoreeren, dan moeten zij er nooit meer mee afkomen!’⁸ We konden niet nalaten hem verwonderd aan te kijken! *Tu quoque, Renate!*... Hoe kon een onafhankelijke geest als de zijne, aan zóó iets denken, en dit in den tijd dat hij te Gent met Anseele liep en zich inbeeldde dat het socialisme hem aantrok! De decoratie kwam niet en om ze later nog te weigeren bood de gelegenheid zich niet meer aan... In Salvator, op de Oude Koornmarkt bij een donkeren, fluweeligen Münchener sprak hij verder geen woord meer over ‘t vorstelijk bezoek maar wel over zijn gedichten, tooneelstukken, prozawerken, die in zijn brein aan ‘t kiemen waren. Wij hadden opgemerkt, hoe René en Hugo Verriest met elkaar niet spraken. Was het louter toeval van twee mensen uit dezelfde streek, die daartoe, vóór en na, genoeg gelegenheid hadden? Neen ‘t was geen toeval. Hij vertelde ons een pijnlijke geschiedenis, die zeker op een misverstand berustte en daarom niet van belang kan zijn voor zijn biograaf. Wij spreken er van omdat de wegen van beide befaamde Westvlaamsche dichters sindsdien uiteenliepen en hun vijandschap - het woord is niet te sterk - misschien toch wel eenigen invloed had op René’s breuk met al de Roomscheid van zijn Westvlaamsche omgeving en van zijn verleden. Die breuk is nooit tot uiting gekomen in zijn schriften, doch bleef uiteindelijk tot in den dood, met ’n stugge fierheid. De uitweidingen en afwijkingen in den loop van ‘t verhaal hebben ons verrast en een volgend maal hebben wij nog wel ‘n paar herinneringen aan de figuren van René de Clercq, die in en na den oorlog zulk een geweldige grootheid zou verwerven’.

Samenstelling Joost Vandommele

---

⁸ Wellicht dacht De Clercq aan de Lovelinghulde enige maanden voordien in Gent waar deze in directe aanwezigheid van De Clercq tot officier in de Leopoldsorde werd benoemd en het ridderkruis van Oranje-Nassau werd verleend.

Virginie Lovelingherdenking

Op 28 april 1912 werd de schrijfster Virginie Loveling (Nevele, 17 mei 1836 - Gent, 1 december 1923) officieel gehuldigd voor haar hele oeuvre. Er werd een uitvoerend comité samengesteld met als erevoorzitters Prosper Poulet, Minister van Wetenschappen en Kunsten, baron de Kerckhove d' Exaerde, Gouverneur van Oost-Vlaanderen en Emile Braun, burgemeester van Gent; voorzitter: René De Clercq, secretaris: Richard De Cneudt, penningmeester: Adolphe Herckenrath, leden: Gustaaf D'Hondt, Paul Kenis, Lambrecht Lambrecht, Alfons Sevens, Frans Thiry en Jules Van Roy. In totaal werden 815 personen en maatschappijen ingeschreven.

Programma van de 'huldebetooging', 1912 (AMVC L863 D)

De optocht vertrekt om 2 u 's middags op het Sint-Pietersplein met het kuldersmuziek¹ op kop en ontbindt zich aan het stadhuis. Na de defilé van 170² maatschappijen komt het rijtuig met Virginie Loveling en René De Clercq. Hierna volgt het verslag van Pol Anri³ uit het Gentse liberale weekblad *Het Volksbelang* dd.4 mei 1912.

¹ Weesjongens

² Oorspronkelijk waren het er 160 maar *De Witte Kaproen* vermeldt nog 10 late inschrijvers.

³ Pol Anri (Gent, 20 april 1865-Gent, 21 juli 1953) was een onderwijzer-literator.

‘HULDEBETOOGING VOOR VIRGINIE LOVELING,

De feestelijkheden ter eere van mejuffer Virginie Loveling zijn buitengewoon welgeslaagd en mochten zich verheugen in de sympathie van de gansche bevolking. Een stoet van 160 maatschappijen, waaronder talrijke groepen uit Antwerpen, Brussel, Brugge, Oostende, Rupelmonde, Nevele, enz., ging de schrijfster aan hare woning⁴ afhalen en bracht haar, door eene dichte haag toeschouwers, naar het stadhuis. De heer René De Clercq, voorzitter van het inrichtingscomiteit, stelde haar aan het gemeentebestuur voor. De heer Braun, burgemeester, verwelkomde haar. In de schrijfster, die tot het hart zelf van haar volk wist te spreken en wier werken tot het beste behooren dat in de laatste vijftig jaar werd voortgebracht, roemde hij de gemoedelijkheid, den kloeken mannelijken moed, de kleurige oorspronkelijkheid, de vastheid der karakterteekening. Zij aarzelde niet, de onrustwekkende problema's van het bestaan te behandelen en heeft het volk leeren denken, wat wel het vereerendste is in de zending van onze kunstenaars. Namens het gemeentebestuur bood de burgemeester haar een gouden gedenkpenning aan.

Diep ontroerd antwoordde mejuffer Loveling op de redevoering van den heer Braun. Zij drukte hare erkentelijkheid uit voor de hulde, die de stad harer keuze, haar dierbaar Gent, haar onder algemeene deelneming bracht. Zij zag er het bewijs in, dat haar letterkundig werk weerklank heeft gevonden in de harten, en zij heeft nooit iets beters betracht.

---

⁴ Loveling woonde sedert 1880 in Gent, eerst in de Ottogracht nr. 8, dan vlakbij het Gentse Citadelpark in de Filips van Marnixstraat nr. 18.

Na de ontvangst op het stadhuis werd de schrijfster naar den Nederlandschen schouwburg geleid, waar de heer gouverneur aanwezig was, de heer burgemeester, de heeren schepenen De Bruyne en De Weert, alsook de heer Muller, afgevaardigde van de Nederlandsche regeering. Op het tooneel waren de vaandels gegroepeerd van al de maatschappijen, die in den stoet vertegenwoordigd waren geweest. De heer De Clercq sprak hier de feestrede uit:

De Clercq leidt Virginie Loveling het stadhuis binnen

‘Ontelbaar, zei hij, zullen we te Antwerpen staan om Conscience te vieren. Maar zonder de overledenen voor het heden in de schaduw te stellen, mogen wij onze levende kunstenaars huldigen. In mejuffer Loveling, die alle moeite heeft gedaan om deze hulde te ontwijken, begroet Vlaanderen zijne schoonste schrijfster en eene der krachtigste vrouwen. Haar werk was steeds oorspronkelijk, keurig van inhoud, vol fijne waarneming en diep gevoel. *Een dure Eed*, b. v., getuigt van breedheid van zicht en volledige bekendheid met onze buitenlieden. De figuur van Reine is haast grooter dan Triene in den Loteling. Wel is het lied des zangers liefste loon; maar het moet en het mag hem toch eene voldoening zijn, te zien dat zijn werk voortleeft bij zijn volk: dat is eene waarborg voor de toekomstige onsterfelijkheid. Spreker biedt aan de schrijfster haar marmeren borstbeeld aan, het werk van den beeldhouwer De Cock, en wenscht haar ten slotte toe: Leef lang, lang en gelukkig te midden van uwe vrienden, eeuwig in uwe werken en in het hart van uw volk!’⁵

Alsnu worden aan de schrijfster allerlei bloemengeschenken aangeboden; het tooneel wordt aldra in een prachtigen tuin herschepen. De heer Richard De Cneudt, secretaris van het inrichtingscomiteit, leest nu de telegrammen en brieven van verontschuldigen voor. Eerst eene verontschuldiging van den heer Poulet, minister van Wetenschap en Kunst, en een tweede telegram van denzelfde, luidende als volgt: Mejuffer Loveling, het is mij zeer aangenaam u te laten weten dat, op mijn voorstel, Z. M. de Koning met eene bijzondere welwillendheid u tot den graad van officier in de Leopoldsorde heeft bevorderd. Daarop breekt eene grootsche ovatie los, met *Brabançonne* en *Vlaamschen Leeuw*, en het duurt vrij lang eer de secretaris zijne opsomming kan voortzetten.’ ... ‘De heer Muller, afgevaardigde der Nederlandsche regeering, getuigt dat de schrijfster in Noord-Nederland geëerd en geliefd wordt. Hij huldigt in haar, dat zij als voertuig van hare gedachten gekozen heeft en niet de andere taal van ons koninkrijk, maar hare moedertaal. Dankbaar brengen de Nederlanders

⁵ De volledige toespraak vind je op onze webstek.

haar den broederlijken groet. Krachtens opdracht zijner regeering deelt hij aan mejuffer Loveling mede, dat het Hare Majesteit de Koningin behaagd heeft, haar het ridderkruis van de Oranje-Nassau-orde toe te kennen. Geestdriftig handgeklap begroet deze mededeeling, en de aanwezigen zingen, rechtstaand, *Wien Neerlands bloed*. De heer Van Roy⁶ brengt aan mejuffer Loveling de hulde van hare medeburgers van Nevele, die fier zijn op haar, hare zuster Rosalie en Cyriel Buysse. Namens de Nevelsche bevolking biedt hij haar eenen gedenkpenning aan.’ Daarna volgt een lange toespraak door professor Paul Fredericq die de verdiensten van Loveling in de liberale Vlaamse beweging schetst. Daarna spreekt de liberale volksvertegenwoordiger Arthur Buysse. Het Volksbelang vervolgt: ‘De heer René De Rijke bracht, als Waal, een hartelijke groet aan de sympathieke schrijfster. Hij sprak in het Fransch en besloot zijne rede met deze woorden in onze taal: Ik drink op de vaderlandlievende eendracht tusschen Waal en Vlaming. Deze heildronk werd langdurig toegejuicht. De heer Robbers, in naam der aanzittende Noord-Nederlanders, dronk op de eendracht tusschen Zuid en Noord.’ ... ‘De Koning liet als volgt den toast beantwoorden, die op hem werd uitgebracht: ‘De Koning en de Koningin bedanken hartelijk al de deelnemers aan het banket Virginie Loveling voor hunne toegenegen gevoelens. (get.) INGENBLEEK, secretaris⁷’. Van H. M. de Koningin van Nederland kwam het volgend antwoord in: ‘Het Loo. Ontvangt allen Harer Majesteits dank voor uitgebrachte heilwenschen. (get.) Adjudant VANMÜEHLEN.’ Mejjuffrouw Loveling bedankt uit ganscher hart al de personen, welke haar sympathie hebben betuigd op den heugelijken dag van 28 april laatstleden.’

Samenstelling: Joost Vandommele

---

⁶ Jules van Roy (Ledeberg 4 juli 1880 - 's-Gravenhage 10 december 1940). Broer van Alfons van Roy en Robert van Roy. De Van Roys woonden op dat moment in Nevele. Zij zouden alle 3 in het activisme terecht komen.

⁷ Albert maakte rond 1900 ook kennis met Jules Ingenbleek (1876-1953). Samen discussieerden ze over sociale problemen, bezochten Groot-Brittannië om er de sociale toestanden in de Engelse industriële bekkens te bestuderen, en volgden de ontwikkeling van de socialistische partijen in België en de buurlanden op de voet. Albert kwam tot de conclusie dat er voldoende gemeenschappelijke belangen waren voor de monarchie en sociaal democratie: in ruil voor het beheer over een uitgebouwde sociale zekerheid zouden de socialisten de monarchie steunen. Door deze stilzwijgende overeenkomst werd een nieuwe, belangrijke en duurzame steunpijler, gesteund op breed volkbelang, onder het Belgische kaartenhuis geplant... Ingenbleek werd in 1909 secretaris van Albert I en tijdens WO I zelfs privésecretaris van zowel de koning als de koningin. In deze functie zou hij ook alle correspondentie aan René De Clercq in Nederland tekenen bvb het schrijven van dd 27 januari 1915 waarin gezegd wordt dat ‘de koning het dichtwerk ontvangen heeft dat ter zijner eer werd opgesteld’.